

A MAGYAR MADÁRTANI KÖZPONT FOLYÓIRATA.

PERIODICAL OF ORNITHOLOGY.

JOURNAL POUR L'ORNITHOLOGIE.

ZEITSCHRIFT FÜR ORNITHOLOGIE.

EDITED BY THE HUNGARIAN CENTRAL-BUREAU
FOR ORNITHOLOGICAL OBSERVATIONS.

PUBLIÉ PAR LE BUREAU CENTRAL POUR
LES OBSERVATIONS ORNITHOLOGIQUES.

ORGAN DES UNGARISCHEN CENTRALBUREAUS
FÜR ORNITH. BEOBACHTUNGEN.

Nr. 3. 4. sz. — 1894. December 1.

Budapest, N.-Museum.

Évfolyam I. Jahrgang

Fenichel Sámuel emlékezete.

E sorok feladata egy szerény, rövid emberi életnek egyszerű méltatása; oly életnek, melynek lüktető ereje a tudás vágyából és az igazi hazaszeretetből áramlott. És mert ez az erő, forrása szerint tiszta volt, nem enyészhetett el nyomtalanul: arasznyi életidőben is oly sikereket ért el, a melyek eltörölhetetlen nyomot róvnak a természetrajz és az evvel oly sokszorosan egybefűződő néprajz egyetemében.

A Himalája őshegység tövében, Darjiling angol temetőjében nyugvó Kőrösi-Csoma óta, nem volt magyar utazó, ki súlyosabb életviszonyok között annyira czélt ért volna, mint FENICHEL SÁMUEL; és kit azután, a midőn a sikert már már teljesen elérte, ugyan az a kegyetlen tragikum és ép oly kérlelhetetlenül, mint Csomát is, döntött merőben idegen éghajlat alatt, a merőben idegen föld porába, a mely tragikumnak jelentősége a természetbúvárnál ugyanaz, a melyet a közfelfogás a csatában elesett harczos tragikumában lát és oly nagyra tart.

FENICHEL SÁMUEL is, ki ott porladozik Új-Aquila.

Erinnerung an Samuel Fenichel.

Die Aufgabe dieser Zeilen ist die einfache Würdigung eines bescheidenen, kurzen Menschenlebens; eines Lebens, dessen treibende Kraft dem Wissensdrange und der Vaterlandsliebe entströmte. Und eben weil diese Kraft ihrem Ursprunge nach rein war, konnte sie nicht spurlos vergehen: in einer Spanne Lebenszeit erreichte sie Erfolge, welche in der Naturgeschichte und der mit dieser so vielfach verknüpften Ethnographie unverwischbare Spuren hinterlassen.

Seit KÖRÖSI-Csoma, der am Fusse des Himalaja Urgebirges, im englischen Todtengarten zu Darjiling ruht, gab es keinen ungarischen Reisenden, der unter schwierigeren Umständen sein Ziel so weit erreicht hätte wie SAMUEL FENICHEL; und den dann,

als er sein Ziel schon beinahe vollständig erreichte, dasselbe tragische Schicksal und eben so unerbittlich wie Csoma, unter ganz fremden Himmelsstrich auf ganz fremde Erde niedergestreckt hat. Die Bedeutung dieses tragischen Schicksales ist beim Naturforscher ganz gleich derjenigen, welche die allgemeine Auffassung im Schicksale des auf dem Schlachtfelde gefallenen Kriegers erblickt und hoch hält.

Auch SAMUEL FENICHEL, der im fernen Neu-

FENICHEL SÁMUEL.
1868—1893.

Guineában, a «becsület mezején» esett el; a legnemesebb emberi tulajdonság: a tudás szolgálatában, dőlt ki az élők sorából.

A magyar nemzeti művelődés régi, köztünk méltán nagyhirű és mégis oly szerénységes fészében, Nagy-Enyed ev. ref. kollégiumában, a lelkes HERPEY KÁROLY oktatása lobbantotta lángra a földhöz tapadt szegény fiú lelkében a tudomány iránti szeretetet, a lelkesedést, melyet azután az életnek semmi sanyarúsága sem birt meglohasztani. De az igazi magyar oktató e nemes lángnak táplálékául a hazaszeretetet is adja, melyet FENICHEL lelke egész hevével ápol, mely így erős rúgója küzdelmének, sokszorosan egyedüli erőforrása a nehéz helyzetekben. Avval, a mit HERPEY-től elsajátított, a mire CSATÓ JÁNOS a gyakorlat terén reáoktatta, nekivág az életnek; törekeny, gyöngye testalkata nem riasztja el a Dobrudsza mocsár-világának kutatásától. De ez nem elégíti ki: ő a messze távolba vágyik, ismeretlen tájak természeti és egyéb kincseinek gyűjtése, megismerése csábítja ellenállhatatlanul.

A gyermekéhez hasonló bizodalommal ragadja meg az alkalmat, hogy Új-Guineába mehessen. Európa földjén kelt utolsó levelének, utolsó szavai im ezek: «És most a tudomány és a törekvés égő fáklyájával, fel a küzdelemre!»

A midőn társa, kitől a vállalkozás anyagi része függött, bátorságot veszve, fillér és mindennélkül ott hagyja Új-Guinea földjén, nem esik kétségbe; sőt örül a függetlenségnek. Ernyedetlen munkásságával megnyeri magának az embereket; hőiesen kitart, míg a magyar Nemzeti Múzeum szerény segítsége eléri. Neki ezer forint nagy pénz, elég oly vállalkozásokra, a minőkre mások tizezrek mellett sem mernek gondolni. Jomba Estateből írja, hogy a pénzt mellékesnek tartja a tudományban! Rendes segítsége öt fiú, evvel megtelepedik a Finisterre hegység lábánál s hozzá fog a kutatáshoz. Az ember önkénytelenül a gyermekre gondol, mely ártatlanságában belenyúl még az oroszlán torkába is.

Guinea ruht, fiel auf dem «Felde der Ehre»; im Dienste der edelsten Eigenschaft des Menschen: im Dienste des Wissens opferte er sein Leben.

Im alten, unter uns verdientermassen so hochberühmten und doch so bescheidenen Horte ungarisch-nationaler Cultur, im reform. Collegium zu Nagy-Enyed war es der geistvolle Lehrer KARL HERPEY, der die Begeisterung für die Wissenschaft in der Seele des blutarmen Knaben auflodern machte, welche dann kein Ungemach des Lebens mehr dämpfen konnte. Und der echte ungarische Lehrer gab der edlen Flamme als Nahrung die Liebe zum Vaterlande, welche FENICHEL mit der ganzen Kraft seiner Seele pflegte und welche fortan die starke Triebfeder im Kampfe, oft die einzige Quelle der Kraft in schwieriger Lage wurde.

Mit dem, was er von HERPEY sich angeeignet, was ihm JOHANN V. CSATÓ auf praktischem Gebiete lehrte, tritt er muthig in's Leben; die Gebrächlichkeit seines Körpers hindert ihn nicht daran, die Sümpfe der Dobrudscha zu durchforschen. Dies befriedigt ihn aber nicht: er sehnt sich nach der Ferne; die Schätze unbekannter Zonen locken ihn unwiderstehlich.

Mit geradezu kindlichem Vertrauen ergreift er die Gelegenheit, um nach Neu-Guinea zu kommen. Der letzte Brief, den er auf Europas Boden schrieb, endete mit folgenden Worten: «Und nun mit der Fackel der Wissenschaft und des Strebens auf zum Kampfe!»

Als sein Genosse, von dem die materielle Grundlage des Unternehmens abhing, den Muth verliert und ihn ohne einen Heller, ohne das geringste Hilfsmittel verlässt, verzweifelt er nicht; im Gegentheil er freut sich der Unabhängigkeit. Seine rastlose Thätigkeit gewinnt ihm die Menschen; er hält tapfer aus, bis ihm die bescheidene Hilfe des ung. Nationalmuseums erreicht. Für ihm sind tausend Gulden eine grosse Summe und genug zu Unternehmungen, an welche Andere ohne Zehntausende von Gulden gar nicht zu denken wagen. Aus Jomba-Estate schreibt er, das Geld sei in der Wissenschaft Nebensache! Seine Karavane besteht aus fünf Knaben, mit diesen schlägt er seine Hütte am Fusse des Finisterre-Gebirges auf und geht an seine Forschungen. Man denkt unwillkührlich an das Kind, welches in seiner Unschuld selbst in den Rachen des Löwen hineingreift.

Abban a tizennégy hónapi, valóban arasznyi időben 206 madarat gyűjt és készít el, ezek között három faj új, tehát bővíti az ismeretet. Ezrével gyűjti a pillangót, a bogárságot, tízezzrel a csigát s összehoz egy néprajzi gyűjteményt, mely sok tekintetben páratlan a maga nemében. A mennyiben az utóbbi ma már áttekinthető, van abban, többnyire eddig ismeretlen pontokról, 400 köfajsze, mely a kőkorszak egész fejlődését — értve a fölszerelés tekintetében is — tünteti fel. Csonteszköz, öltözet, az ornamentika teljes gyűjteménye, fegyverzet, kultusz és orvoslási tárgy, edény, koponya s az eredeti fényképfelvételek egész sorozatai, mindez egybevetve az idő rövidségével, valóban bámulatra ragadja az embert.

És szegény FENICHEL azért élt és azért halt, hogy szorgalmának gyümölcse nemzete intézetébe, a magyar Nemzeti Muzeumba jusson el. Már haza is gondolt.

Az 1890. évi február 12-én Bonguban kelt levelében még terveket szövöget: «Ruo» szigetét veszi szemügyre, hogy a «Hansemann» hegységet megközelíthesse, ezután megrohanta a betegség és csakhamar véget vetett életének!

Gyűjteményei, úgy látszik romokban, de mégis *itthon* vannak!

Hiszen igaz, hogy FENICHEL SÁMUEL nem tartozott a «nagy utazók» díszes sorába; igaz, hogy utját nem tették érdekessé a merész kalandok. Ő a buzgó, de szerény munkások közé tartozott, így szolgálta meg hazája közművelődését így a tudomány egyetemét; és éppen e szerénységnek tartoztunk avval, hogy emlékét ezen a helyen tisztelet tárgyává tegyük. Megérdemelte!

Herman Ottó.

In der kurzen Zeitspanne von vierzehn Monaten sammelt und präparirt er 206 Vögel, darunter drei für die Wissenschaft neue Arten. Nach Tausenden sammelt er die Schmetterlinge und Käfer, nach Zehntausenden die Conchilien und bringt eine in mancher Beziehung geradezu unbegreifliche ethnographische Sammlung zu Stande. So weit als diese heute schon überblickt werden kann, enthält sie meist von bisher unbekanntem Punkten an 400 Steinbeile, welche, einschliesslich der Befestigungsart, sozusagen die ganze Entwicklungsgeschichte der Steinzeit repräsentieren. Knochengeräthe, Gewänder, eine vollständige Sammlung der Ornamentik, Waffen, Gegenstände der Culte und des Heilverfahrens, Gefässe, Schädel und ganze Suiten von photographischen Originalaufnahmen; — wenn man dies mit der Kürze des Zeitraumes misst, ergreift uns wahres Erstaunen.

Und der arme FENICHEL lebte und starb in dem Bestreben, dass die Frucht seines hingebenden Fleisses in das wissenschaftliche Institut seines Vaterlandes, in das ung. National-Museum gelangen möge. Er dachte auch schon an die Heimkehr.

Am 12. Februar 1893 entwickelt er in seinem Briefe noch Pläne: er strebt der Insel «Ruo» zu, um das «Hansemann» Gebirge zu erreichen — und dann überfiel ihn das Siechthum: und gar bald war Alles vorbei!

Seine Sammlungen sind, wie es scheint zwar als Ruinen, aber doch daheim!

Es ist ja wahr, dass SAMUEL FENICHEL nicht in die glänzende Reihe der «grossen Reisenden» gehört; es ist wahr, dass seine Fahrt keine verwegenen Abenteuer interessant machten. Er gehörte zu den eifrigen und bescheidenen Arbeitern, als solcher diente er der Cultur seines Vaterlandes und der Wissenschaft; — und gerade seine Bescheidenheit machte es uns zur Pflicht seiner an dieser Stelle ehrenvoll zu gedenken. Er hat es verdient!

Otto Herman.